

Олена Сухіна,

к.е.н., с.н.с.,

старший науковий співробітник відділу екосистемного оцінювання природно-ресурсного потенціалу

Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»,

olsuhina@ukr.net, olsuhina@gmail.com;

Олег Улицький,

доктор геологічних наук, доцент,

директор Навчально-наукового інституту екологічної безпеки та управління

Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України,

olegulytsky@gmail.com;

Валентина Антоненко,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри управління і фінансово-економічної безпеки,

Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»,

sunduk.55@ukr.net

ВАРТІСНА ОЦІНКА ЕКОСИСТЕМНИХ АКТИВІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ДЛЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

VALUATION OF ECOSYSTEM ASSETS AS A TOOL FOR MANAGEMENT DECISIONS FOR THEIR RATIONAL USE

СТОИМОСТНАЯ ОЦЕНКА ЭКОСИСТЕМНЫХ АКТИВОВ КАК ИНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПРИНЯТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ ДЛЯ РАЦИОНАЛЬНОГО ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

Анотація. Розроблено теоретико-методологічні підходи до вартісного оцінювання екосистемних активів, яке стане ефективним інструментом задля прийняття управлінських рішень для раціонального їх використання.

Abstract. Theoretical and methodological approaches to the valuation of ecosystem assets have been developed, which will become an effective tool for making management decisions for their rational use.

Аннотация. Разработаны теоретико-методологические подходы к стоимостной оценке экосистемных активов, которая станет эффективным инструментом для принятия управленческих решений для рационального их использования.

В умовах вступу України до ЄС та задля збереження екосистем, забезпечення конкурентоспроможності підприємств впроваджуються екологічні інновації. На сьогодні вартісна оцінка екосистемних активів може стати ефективним інструментом задля прийняття зважених управлінських рішень для раціонального їх використання та збереження ранимих екосистем. Нами сформульовано визначення об'єкту, який доцільно оцінювати: екосистемний актив (капітал), який надає екологічні послуги населенню, – це сукупність природних ресурсів, які у тісній взаємодії між собою здатні надавати екологічні послуги населенню (в т. ч. територіальним громадам): вловлювати й поглинати шкідливі викиди, скиди підприємств та домогосподарств, перетравлювати відходи (тобто, асиміляційні послуги), виділяти кисень в атмосферу тощо. Екосистемні послуги та їх асиміляційний потенціал (АП) часто не можуть бути оцінені з допомогою монетарного способу. Методики оцінки існують давно [1, стор. 92], з їх допомогою визначають вартість природних ресурсів, оцінюють їх як товар, проте АП екосистем – це зовсім інше, й діючі методики оцінювання

його не враховують, з допомогою існуючих методів не можна його оцінити. Чинні методики не дають можливості оцінити екосистему в цілому. Йї необхідно розробляти й застосовувати нові методи, які були б направлені на оцінювання екосистем як об'єктів, що забезпечують життєдіяльність людей з точки зору екологічної безпеки, та їх АП.

На нашу думку, метод економічного (вартісного) оцінювання екосистемного капіталу як природно-ресурсного активу, з екологічної точки зору, має здійснюватися через визначення вартості екосистемних послуг, які він (актив) спроможний надавати суспільству (територіальним громадам) протягом свого життєвого циклу. Сутнісна ознака методу вартісної оцінки екосистемних активів, які надають екологічні послуги населенню, є методологія оцінювання (покрокове у певній послідовності здійснення певних дій (математичних операцій) при визначенні вартості об'єкту оцінювання) та фінансово-економічні інструменти, які застосовуються для реалізації цієї методології. А економічна сутність методів оцінки (в тому числі й тих, які ми пропонуємо) АП в системі природно-ресурсного капіталу полягає в тому, що його оцінка здійснюється, й за задумом повинна відбуватися через вартість екологічних послуг, які він надає населенню. Доцільно визначати вартість екосистемних послуг, а потім дізнаватися: чи може об'єкт надавати екосистемні послуги чи ні, наприклад, сухостій. Нам необхідно знаходити ту методологію оцінювання, з допомогою якої необхідно проводити оцінку екосистемних активів з точки зору екологічної безпеки, як об'єкту, який надає екологічні послуги населенню. Вартість цих екосистемних активів визначається вартістю екологічних послуг за весь свій життєвий цикл.

Всі економічні методи оцінювання направлені на досягнення однієї цілі – визначення вартісної оцінки об'єкта, але при цьому за своєю економічною сутністю відрізняються один від одного тим, що кожен із них опирається на свій методологічний підхід та на різні фінансово-економічні інструменти. Змістовні ознаки методів і параметрів оцінювання екосистемних активів територіальних громад – це є не що інше, як економічна сутність того чи іншого методу. Тобто, необхідно визначити економічну суть методу. На нашу думку, сутнісні ознаки економічного (вартісного) методу оцінки природно-ресурсного об'єкту – це методологія оцінки плюс фінансово-економічні інструменти, що застосовуються для її (методології) практичної реалізації.

Для здійснення вартісної оцінки об'єкта існують фінансово-економічні інструменти, які застосовуються в тому чи іншому методі оцінки. У кожному з них використовуються тільки притаманні тому методу фінансово-економічні інструменти. Сутнісні ознаки методу оцінки є фінансово-економічними інструментами. Наприклад, якщо ми беремо витратний метод, то це – витрати; якщо метод дисконтування грошових потоків, то це – норма дисконту, чистий грошовий потік та термін дисконтування, в методі ф'ючерсних контрактів – інші інструменти. Метод від методу відрізняється інструментами. Фінансово-економічні інструменти також можуть бути вихідними даними для розрахунку. Власне процес дисконтування грошових потоків може бути економічним інструментом, а вихідні дані – це норма дисконту, грошовий потік та термін його дисконтування. Для того, щоб виявити змістовні ознаки методів, останні необхідно проаналізувати та визначити: що ж спільного у методів оцінювання екосистемних активів територіальних громад, та які є відмінності, а також позитивні моменти й недоліки.

Комплексний аналіз методів оцінювання як екосистемних послуг, так і АП екосистем здійснювався нами за такими напрямками: 1) в чому економічна сутність відповідних методів оцінки екосистемних активів, які надають екологічні послуги населенню, 2) яка методологія та який інструментарій застосовується (фінансово-економічні інструменти), тобто які змістовні ознаки методу оцінювання, 3) які недоліки цих методів оцінки та як їх усунути задля того, щоб підвищити точність розрахунків; 4) які методи оцінки є найбільш прийнятними і які можна застосовувати в Україні; 5) чим відрізняються методи один від одного й чи всі можуть безпосередньо застосовуватися до ринкових умов.

Щодо розвитку авторської методології оцінювання асиміляційного потенціалу екосистем. У сучасному світі, який на даний час глобалізується, буде більш гостро ставати

питання формування загальних (спільних) підходів та правил з оцінювання АП екосистем. Тому для здійснення адекватної вартісної оцінки АП екосистем нами проведено аналіз відповідних методів оцінювання: які є методи, який з них – кращий, які є недоліки. Поки що ми зупинилися на витратному методі з допомогою якого можна визначити вартість роботи АП екосистем. АП екосистем, як і земля, вода, ліс, є активом територіальних громад, проте має інші особливості оцінювання, відмінні від оцінки природних ресурсів, адже він є роботою. З його допомогою знешкоджуються різноманітні види відходів, розчиняються солі у воді, CO₂ – в атмосферному повітрі та ін. Здатність АП екосистем (грунтових, водних, лісових та інших) до перетравлювання, нейтралізації, поглинання, знешкодження шкідливих речовин повинна відображати методика оцінювання. "Роботу" АП екосистем й доцільно оцінювати, по-іншому його не можна оцінити. Правильно підібрані методи вартісного оцінювання АП екосистем дозволять проводити адекватну вартісну оцінку, а також сприятимуть збереженню рівноваги між техногенним навантаженням та відновним потенціалом екосистем. Нами здійснена вартісна оцінка АП конкретної екосистеми (а саме алеї тополь), яка є складовою бульвару Тараса Шевченка, розташованої в м. Києві.

Висновки. Таким чином, на даний час постає питання прийняття зважених управлінських рішень стосовно підвищення конкурентоспроможності підприємств з урахуванням екологічного фактору. Впровадження господарюючими суб'єктами екологічних інновацій на підприємствах є ефективним методом управління ними. В нашій державі на академічному рівні почали розроблятися теоретико-методологічні та методичні підходи до вартісної оцінки легкоранимих екосистем, екосистемних активів територіальних громад, екосистемних послуг, екосистемного капіталу, який надає екологічні послуги населенню, що є значним зрушенням, хоча й запізненим у порівнянні із економічно розвинутими країнами. Нами зроблений висновок, що з точки зору екобезпеки, екосистеми слід оцінювати як об'єкт, який забезпечує життєдіяльність населення шляхом надання останньому екологічних послуг.

Вартість екосистемного активу (капіталу), доцільно визначати через визначення вартості екосистемних послуг, які він надає населенню. Об'єктом вартісної оцінки є екосистемний актив (капітал), який надає екологічні послуги населенню, зокрема поглинає парникові гази, нейтралізує шкідливі речовини (тобто, це є АП екосистем) та виділяє кисень в атмосферу. Такий екосистемний капітал здатен не лише асимілювати, а й поліпшувати навколишнє природне середовище. Наприклад, дерево одночасно поглинає CO₂ (асиміляція) і виділяє кисень. Не можна звужувати оцінку до асиміляції, оскільки екосистема може не лише поглинати, а й поліпшувати навколишнє природне середовище.

Сутнісними ознаками економічного (вартісного) методу оцінки природно-ресурсного об'єкту є методологія оцінювання та фінансово-економічні інструменти, що застосовуються для її практичної реалізації. Проте фінансово-економічний інструмент і визначає метод оцінки та відрізняє один метод від іншого, й одночасно є вихідними даними. У кожного методу є своя методологія оцінювання, і методологія опирається на свої фінансово-економічні інструменти.

Проаналізувавши методи оцінки екосистем, екосистемних активів територіальних громад, екосистемних послуг, нами визначено, що для вартісної оцінки екосистемного капіталу, який надає екологічні послуги населенню й територіальним громадам зокрема, доцільно в першу чергу використовувати витратний метод оцінки. АП екосистем є складовою екосистемного активу, який надає екологічні послуги населенню. Необхідно наголосити, що методи вартісного оцінювання екосистемного капіталу, який надає екологічні послуги населенню, АП екосистем можуть бути застосовані не лише на місцевому рівні, а й районному, обласному й державному рівнях як екосистемних активів територіальних громад, районів, областей, держави. Вклад екосистемних послуг в доходи місцевого бізнесу та місцевого населення може зрости після їх вартісної оцінки й збереження легкоранимих локальних екосистем.

Література

1. Юрак В.В. Теоретико-методический подход к оценке общественной ценности природных ресурсов : диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством (экономика природопользования). Екатеринбург, 2017. 258 с.